

Verkondiging zondag 1 november 2009

Gereformeerde Kerk van Loosdrecht

Ds. Stefan Dijkhuizen

Lezingen: 2 Makkabeeën 6: 1-16 & Marcus 12: 18-27

Inleiding op de lezingen:

In de maand november leest het Oecumenisch leesrooster uit het boek 2 Makkabeeën. 2 Makkabeeën is een zogenaamd 'apocrief' boek. Apocrief betekent letterlijk zoiets als 'geheim', 'verborgen'. De apocriefe boeken, zoals ook het boek Tobith en Judith behoorden niet tot de oorspronkelijke Hebreeuwse Bijbel, nu ons Oude Testament. Daarom vonden we ze ook niet terug in onze 'protestantse' Bijbels. In de katholieke kerk worden ze wel gelezen, en de NBV heeft ze ook weer vertaald. *Kind op Zondag* volgt deze maand het voorstel om uit 2 Makkabeeën te lezen, en ik vind het zelf ook een goed iets om een keer te doen.

Toch zijn de apocriefe boeken door velen in de geschiedenis geliefd geweest en gebruikt. Het bevat wijsheidsliteratuur, in de stijl van Spreuken, maar ook meer historische boeken, zoals 2 Makkabeeën.

Niemand minder dan kerkvader Augustinus meende dat dit boek er helemaal bij hoorde. Het gaat in grote lijnen om het lijden van het Joodse volk in de tweede eeuw voor Christus. Onder Griekse bezetting stond hun geloof, cultuur en volk onder grote druk. Vanwege de verhalen over martelaren en het lijden van gelovigen, hebben voor veel christenen uit de vroege kerk deze boeken altijd een bijzondere plek gehad.

De gebeurtenissen die we vandaag lezen, zijn niet bepaald zachtzinnig te noemen, en ook de interpretatie die de schrijver eraan geeft, liegt er niet om. Daarom eerst een inleidend woord, en de oproep het vooral te horen als een poging van een Joods gelovige om het lijden van zijn volk te verstaan. Ook al is dat misschien niet helemaal onze manier meer.

Verder lezen we ook uit Marcus 12: 18-27, over de opstanding uit de doden. Beide lezingen passen geheel in de tijd van het jaar: de Voleindingszondagen.

Verkondiging:

Geliefden van onze Heer Jezus Christus,

afgelopen maandag hebben we met een groepje – de consistorietafel was precies helemaal gevuld – ons gebogen over de lezingen die voor vandaag op het leesrooster stonden. Ik hoop dat het –weliswaar- een *bescheiden* manier is om de betrokkenheid bij onze kerkdiensten te verhogen. Maar het is eveneens een mogelijkheid om vooraf met anderen in gesprek te gaan, en er zo niet alleen een ‘studeerkamerpreek’ van te maken.

Het was naar mijn idee een goed gesprek en een zinvolle bijeenkomst. Toch wel, want met name de lezing uit 2 Makkabeeën riep nogal wat *weerstand* op bij de meeste tafelgenoten.

Dat gold in de eerste plaats de verhaalde gebeurtenissen uit het *eerste* gedeelte t/m vers 11, waarin gruwelijke dingen genoemd worden. Het zijn niet alleen de vervolging en de onderdrukking, en een verbod op het Joods geloof en het zelfs Joods-zijn, maar ook de gegeven voorbeelden van afschuwelijke lynchpartijen en terechtstellingen van Joodse gelovigen.

De meeste weerstand en misschien ook wel onbegrip zat hem echter in het *tweede* gedeelte van de lezing, vanaf vers 12. Daarin stelt de schrijver immers dat ‘al deze tragische gebeurtenissen’ er niet zijn geweest om de lezer af te schrikken, maar als wijze les dienden. Het volk moest er door *opgevoed* worden. Sterker nog: God straft zijn volk met rampen, juist *zijn* volk, want ze nemen nu eenmaal een bijzondere plek in. Zijn barmhartigheid houdt volgens de schrijver van 2 Makkabeeën *ook* in dat God hen straft.

Dit stuit velen, inclusief mijzelf, tegen de borst. Een *straffende* God, en dan ook nog met als doel om op te voeden, om te onderwijzen. We hadden het heel eventjes over ouders en hun kinderen, en de plek van straf in de opvoeding. Natuurlijk, die is er, en straf kan net als in het ‘grotenmensenenleven’ dienen om de grenzen van wat wel en niet hoort, en van wat goed en kwaad is, te leren kennen.

Maar het is nogal wat *anders* dat je je kinderen de meest verschrikkelijke dingen aan zou doen, en dat allemaal met als doel ze op te voeden. Dat beeld en die vergelijking met een God als straffende, opvoedende Vader of Moeder kan ook meteen van tafel. God kan *niets* doen wat in strijd is met zijn Wezen, met zijn bron: Liefde en goedheid.

Daarbij zouden wij *ieder ander* die dergelijke praktijken op zijn eigen kinderen zou toepassen, al zou het zijn met de allerbeste en allervroomste bedoelingen, onmiddellijk opsluiten en als gek bestempelen.

Blijven staan deze tekst en nog zo veel *andere* teksten in de Bijbel, waarin over God wordt gesproken op een manier die niet de onze meer is. Die ons zelfs grote twijfels en problemen geven als het gaat om ons beeld van een liefdevolle en trouwe God. Slaan we die teksten maar liever over. Bij ons bezoekwerk, of thuis, of wanneer er bijvoorbeeld gasten in ons midden zijn.

De *enige* keren dat wij volgens mij nog wel eens spreken over een straffende God, is dat in spreekwoordelijke zin en meestal niet zo serieus: 'Zie je wel, God straft meteen.' Wanneer er iets misgaat dat we eigenlijk al vreesden, of wanneer we dommig iets nalaten. Wij kunnen en willen in deze tijd niet meer aan een God die hier en daar straffen uitdeelt, alhoewel in sommige meer fundamentalistische kringen daar toch nog wel anders over wordt gedacht.

Dat is ook *terecht*, denk ik, dat daar niet meer in willen en kunnen geloven. Alhoewel het Oude Testament vol lijkt te staan met verhalen over een toornige en straffende God, zie je gaandeweg in de Schrift een andere lijn ontstaan, die bij Jezus tot de overheersende gedachte wordt. God is geen straffende God, Hij is een *liefdevolle* God, vol vergeving en genade.

Darbij is het zo dat we in onze tijd vele natuurrampen inmiddels kunnen verklaren aan de hand van de *wetenschap*. Soms gebeuren rampen volgens schijnbaar louter toeval, en soms is het door onze eigen schuld, en gevolg van allerlei milieuvervuiling en klimaatveranderingen. Niet vanwege een grillige God, en al helemaal geen link met zonden die wij zouden hebben begaan.

Toch is de *verandering* in geloof wel heel snel gegaan, want bv. de Watersnoodramp van 1953 werd door velen, niet alleen vanaf de kansel, maar ook in de kerkbanken, gezien als door de hand van God. En in vele delen van de wereld ziet men nog steeds zo naar rampen, oorlog en ziekte. Denk bv. aan de trieste benadering van HIV- en Aidsproblematiek in Afrika, tot op de dag van vandaag.

Maar dan nog... dan nog is er die *lezing* van vandaag. De lezing die toch een belletje doet rinkelen, iets los maakt, die vraagt om een duiding, een uitleg. Zoals iemand zei afgelopen maandag: 'Wat moet hij nu hier over preken?!'

Ik denk dat het *beeld* van een straffende God, het beeld waar velen van ons toch mee zijn groot geworden, niet zomaar ergens vandaan komt. Onze christelijke *traditie* heeft namelijk heel erg veel moeite gehad met het 'lot'. Als er eens iets ergs gebeurde, zelfs al waren het de meest grillige rampen die nu eenmaal bij de natuur lijken te horen, dan nog zat en zit het er bij ons *ingebakerd* dat het een reden of een oorzaak moest hebben, en dan ook nog een menselijke of een goddelijke.

Onze traditie heeft zogezegd de 'lots-dimensie' vaak willen ombuigen in de 'schuld-dimensie'. En God werd daar meer dan eens bij gesleept, met de meest afschuwelijke oordelen en argumenten waar de honden geen brood van lusten. Het zit er *heel diep* in, en daarom zie je er ook sporen van terug in de Bijbel. Maar dat is nog wat *anders* dan ook zeggen en beweren dat *God werkelijk* zo is.

Sowieso past een argwanende houding naar mensen die met de Bijbel in de hand zeggen *hoe* of *wie* God nu precies is. Dat is en blijft een grove overschatting van dat boek en onze beoordeling ervan, en het reduceert het tot een encyclopedie of een verklarend woordenboek.

Maar er is ook een *tweede* oorzaak waardoor wij zo vaak gepreoccupeerd zijn met zonde, schuld en straf. En dat ligt op een veel persoonlijker vlak, meer *psychologisch*. Want hoe vaak en hoe haast automatisch straffen wij onszelf niet? Zitten we bovenop onszelf? Hoe vaak gunnen wij onszelf het licht niet in de eigen ogen? Zijn we streng, vol te hoge verwachtingen, en snel met oordelen? 'Dat kan ik niet', of 'eigen schuld, dikke bult'. 'Had ik ook anders moeten doen', etc. etc.

Zo denken maakt de wereld en ons leven ook *overzichtelijk* en begrijpelijker. Alles moet toch ook een reden hebben! Maar *wat* voor reden heeft het wanneer God straft? Wat voor doel dient dat? Wat voor heil brengt zo'n gedachte? Niets. Laat staan dat het beeld van een straffende God ook maar een *sprankje* troost of hoop zou kunnen bieden. En zijn nou juist niet die woorden precies wat geloof ons zou moeten bieden in tijden van tegenslag, verlies en pijn?

Het beeld van een straffende God zit vooral in ons eigen *hoofd*, in ons eigen leven. De radicaliteit van de mens als het beeld van God, van een *aansprakelijk* wezen zijn, is met termen als 'erfzonde' dikwijls omgeslagen naar een onmenselijk hard oordeel dat wij vaak over onszelf vellen. En deze tijd, waarin je *eigen keuzes* en je *eigen wil* zo verheerlijkt en als zo noodzakelijk voor al het geluk gesteld worden, brengt met zich mee dat wanneer dat dan *niet* zo goed lukt, je al helemaal een 'loser' bent.

Maar dat is *onvrijheid*. Dat is slavernij van eerste orde. Het is een miskennis van ons mens-zijn, door altijd maar te hoge doelen te stellen, ons te vergelijken met anderen. Ik weet het, maar doe het zelf net zo hard.

Daar is dus ook *bevrijding* voor nodig. Want een mens is in wezen geen slaaf en slachtoffer, maar *vrij* mens, geroepen door God en medemens. Dat wij nu eenmaal leven in een wereld en een natuur waarin lot en toeval soms de meest verschrikkelijke dingen doen, doet daar niets van af. Het evangelie maakt dat 'vrij worden' nog maar eens duidelijk vanmorgen. Jezus' *antwoord* op allerlei doodlopende en onmogelijke vragen is

eenvoudig: God is een God van de *levenden*. Alles waarin wij zowel onszelf als ook God persen in slaafse, straffende beelden die beperken en dicht timmeren, lopen dood. Maken het onmogelijk om nog op te staan.

De lezing uit 2 Makkabeeën zou ons vandaag aan het denken moeten zetten. Niet alleen over hoe verschrikkelijk het is wanneer mensen onderdrukt worden en hun identiteit afgenomen. Dat is helaas nog aan de orde van de dag.

Maar het zet ons ook aan het werk over hoe wij *over God* denken. Hoe klein en narrig we Hem maken als we gaan denken in termen van straf en schuld. Een God die ons voor *onze bestwil* straft. Hij zou toch ondertussen moeten weten dat dat toch geen zin heeft bij mensen, dat hebben we wel bewezen.

Het zet ons aan het denken hoe klein en soms zelfs kapot we *onzelf* maken, als we altijd maar een *zondebok* zoeken, en die dikwijls bij onszelf menen te moeten vinden. Hoe hard we vaak zijn door te oordelen in wat goed en niet goed is. Alleen maar omdat dat *makkelijk* is, en het de wereld naar ons idee wat overzichtelijker maakt.

Wat moeten we dan nog met interpretaties en uitleg zoals we dat in onze lezing aantreffen? Doen die dan niet meer terzake? Heeft de schrijver van 2 Makkabeeën het bij het verkeerde einde gehad, net als zoveel andere schrijvers uit de Bijbel?

Het bewijst nog maar eens hoe in en in menselijk boek onze Bijbel is. Hoe in en in menselijk wij omgaan met leed, ellende en verdriet op deze wereld. We zouden zo graag een antwoord willen. Een antwoord op al die moeilijke vragen. We zouden zo graag God erbij betrekken, want dan is het antwoord ook afdoende, denken we.

Nogmaals; het is aan ons om de reden of oorzaak aan God of mens te verbinden. Maar het is wel dikwijls een doodlopende en beklemmende weg. We zullen wel geen antwoord vinden, in ieder geval niet zomaar. Het is een leven lang zoeken, geloven, hopen, vertrouwen.

En tot die tijd komt dat zijn Koninkrijk werkelijk te volle aanbreekt, houden we ons maar vast aan die God die *licht* riep in het duister, zijn allereerste woord. Die mensen bij *name* riep, om op weg te gaan, te leven vanuit vertrouwen. Die zoveel genadiger en liefdevoller bleek dan wij mensen ooit maar kunnen beseffen. Die in een *mens* als wij de weg wees naar zijn liefde en barmhartigheid. Die God, die zal ons tot dan toe tot *hulpe* zijn, zoals wij iedere zondag weer onze kerkdiensten aanvangen. Niet onze ellende, niet ons verdriet, onze *hulp*.

Hoeveel meer liefde kan Hij ons daarmee schenken?

In de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

Gespreksvragen na afloop:

Wat roept de uitleg en interpretatie van de wrede gebeurtenissen door de schrijver van 2 Makkabeeën bij jou op? (God die straft met als doel de opvoeding van zijn volk)

Stelling:

Het zou beter voor ons zijn om bij een verlies, een ongeluk, of wat voor ellende maar ook, niet aan God te vragen: 'Waarom?', maar 'God, nu dit is gebeurd, help mij!'

Wat betekent het voor jou dat Jezus God een 'God van levenden' noemt?